

löttük, öntudatra érlelődnek s végül — ők lesznek maga a forradalom.

Nagy és mély, örök emberi könyv ez. Páratlan, egyszerű és sallangmentes írásművészet diadala.

Majtényi Mihály

KALÁSZOK

A Szuboticei Kul'üregyesü'tetek Szövevsége
kiadása 1951

Talán meglepetést jelent e könyv megjelenése azok számára, akik nem tudtak az előkészületekről, azonban reméljük, hogy a meglepetés kellemes. E verseskötet megjelenését elsősorban az egyre terbélyesedő és kibontakozó jugoszláviai magyar irodalom fontos eseményeként kell elkönyvelnünk és üdvözlönnünk. Mégegy bizonyítéka e könyv megjelenése annak a következetes és igazságos kultúrpolitikának hazánkban, amely a nemzeti kisebbségek számára is minden lehetőséget megad a kulturális fejlődésre, sőt ezt egyenesen elő is segíti. Bizonyítja ez az esemény azt is, hogy a jugoszláviai magyar irodalom nem üvegházban kitenyészett virág, hanem ez az irodalom él, fejlődik és állandóan új hajtásokkal gazdagodik. Egyik értékes és komoly hajtása ez a kis kötet is. Nálunk nemcsak egyetlen kultúr-központ van, amely folyóiratok köré gyűjti a tevékeny költőket, hanem amint látjuk, a magyar íróknak Szubotícán is van klubjuk, amely most már azzal is dicsekedhet, hogy önálló kiadványt bocsát az olvasók rendelkezésére — egyelőre verseskötetet, nemsokára pedig prózait is.

Amikor e kötet jelentőségét és célját akarjuk meghatározni, az összes lehetséges félreértések elkerülése céljából világlítsunk rá

mégegy dologra. Nem olyan versírók jelennek meg e kötetben, akik talán nem juthatnának szóhoz a magyarság irodalmi folyóiratában, vagy akiket nem »fogadna be« a hivatalos jugoszláviai magyar irodalom fóruma. Ha a szerzők neveit elolvassuk, mindjárt eloszlik ez a kételyünk, mert először Csépe Imrével találkozunk, akinek önálló verseskötetét adta ki a »Testvériség-Egység« könyvkiadó vállalat, sőt most második ilyen kötete van készülőben. Kopeczky László a HÍD legutóbbi irodalmi pályázatán nyert díjat; Urbán verseivel szintenaponta találkozhatunk a HÍD, Magyar Szó, Új falu stb. lapok hasábjain. Stadler Aurélnak szintén önálló kötete van, Zákány Antal neve pedig ugyancsak lapjainkból ismeretes, mint Sebestyén Mátyásé is. Amint látjuk tehát, a kötetet nem ilyen szükséglet váltotta ki, ami kétségkívül beteges jelenség volna, hanem ellenkezőleg: igen egészséges törekvés talált itt kifejezésre és szerencsés megoldásra. A jugoszláviai magyar irodalom állandó fejlődése idézte elő azt a helyzetet, hogy az egyetlen irodalmi folyóirat és könyvkiadó vállalat már-már szűknek és elégtelennek bizonyul ahhoz, hogy az egyre több író és költő számára lehetővé tegye a közönséggel való szoros kapcsolat fenntartását. E könyv megjelenését tehát úgy kell tekintenünk, mint egy új lehetőség megtalálását és kiaknázását a közönséggel való minél szorosabb kapcsolat megteremtése és elmélyítése céljából.

Kíséreljük most meg néhány szóban közelebbről is ismertetni e kötetet, helyesebben az abban élénk álló költőket és verseiket. A legismertebb közülök Csépe Imre, akinek versei kétségkívül legfőbb értékét is jelentik a kötetnek. Legnagyobbrészt megszokott és szeretett tárgya körül mozog; a vajdasági szegényparaszt és napszamos évszázados nyomorúságát

önti versformába. Megéneкли a városba szakadt paraszt-utód hűségét a faluhoz és osztályához, valamint visszavágását a faluba. Ilyen versei a kötetben »Halk vallomás«, »Alföldi siralmak«, »Apám szeke-re«. Legerőteljesebb és legnagyobb lendületű ezek' közül az »Alföldi siralmak«, amelyből látszik, hogy valóban 1942-ből való. Igaz ugyan, hogy a vers kilátástalan és nyomasztó hangulatú, de ebben a rajzban erőteljes és hiteles. Valóban sokak számára kiúttalannak látszott az akkori helyzet s Vajdaságtól igen messze estek az éjszakában világító őrtüzei a szabadságharcnak, mert ami máshol lobogott nálunk akkor még csak parázsban izzott. Azonban voltak olyanok, akik ennek ellenére is meglátták. Még mindig igen gyéren fordulnak elő olyan Csépe-versek, amelyek a »falverő ős« fiának lelkesedését és az új körülmények között való magára találását ábrázolják, de hisszük, hogy ez csak akkor lehet alaphangja költészetének, ha valóban magára talál, amit egyelőre még nem állíthatunk.

Vizsgáljuk meg közelebbről »Tavaszi reggel« c. versét. A vers első sorait olvasva valóban a tavaszi reggel »halványpiros mosolyában« és »kacagó kedvében« érezzük magunkat, s a költő játszi könnyedséggel ragad bennünket egyik szép képből a másik még szebb képbe, az egyik gyönyörűségből a másikba. Szívesen is csapongunk vele, de közben egyre várjuk, hova vezet bennünket, mit vezet be ezzel a remek hasonlat-sorozattal. A vers végén azonban csalódva kell tapasztalunk, hogy a »Tavaszi reggel«-ben nem jutottunk el sehova, még a költőt sem találjuk meg ebben a képben. A vers főhibája láthatóan az, hogy míg az első néhány hasonlat valóban ámulatba ejt bennünket szépségével és kifejező erejével, a következőkben fásasztó, sőt unalmas is lesz a vers, mert nem más egy hasonlat-

Kopeczky László első verseit olvasva azt hisszük, hogy kizárólag a szerelem képezi verseinek tárgyát. Ha ezt felrónánk neki, joggal tiltakozhatna egyoldalú felfogásunk ellen, hivatkozva arra, hogy a szerelmet nem lehet száműzni a költészetből, hisz a szerelem a líra egyik legfőbb és legősibb tárgyköre. Azonban, hogy a költészet sohasem maradhat meg kizárólag e tárgykörnél, hogy az embernek a szerelmen kívül egyéb érzelmei és lírai mondanivalói is vannak, azt Kopeczky maga bizonyítja verseiben. Ha »Elégia« c. versét vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy noha legfiatalabb a kötetben szereplő költők között, mégis kissé öreges, elégikus hangú versek jellemzik munkásságát. Az »Elégia« c. vers egyáltalán nem fiatalember problémáját tartalmazza, hanem egy olyan öregedő emberét, akinek különösebb tervei az életben már nincsenek s ha számot vet multjával, nem talál benne olyan cselekményt, amelyről emleghessék. Egy olyan öregember problémája ez, akinek nem sikerült maradandót alkotnia s nincs is mit várnia a jövőtől, utókortól. Hiszszük azonban, hogy Kopeczky nem fog végleg megrekedni ezen az úton és fiatal ereje át fogja törni azt a természetellenes gátat, amelyet maga von természetes ösztönei köré. Sok helyen kifejezésbeli nehézségekkel is küzd, ugyan, mégis hisszük, hogy ezt is könnyebben le fogja győzni, ha teret enged fiatalos életszeretetének.

Sebestyén Mátyást inkább kedves, csevegő elbeszélőnek ismerjük, és most ő is versekkel sorakozik a szubotícai költők közé. Verseiben szinte kizárólag a mult rendszer által agyonnyomoritott, elgörbített hátú kisembert ábrázolja, aki »bezárt ajtókon hiába zörgés« és »az a fűszála a rétnek, amelyre sáros cipővel léptek«. Tipikus alakja — mint mondtuk — a régi rendszer által agyonnyomoritott kisembernek, s verseiből

nem igen látszik, hogy felfogta volna az azóta végbement lényeges változásokat. A mai rendszer tudvalévően nem lép sáros cipővel a rét fűszálára s az »Épülő holnap új kalapácsá«-ról nem mondhatjuk, hogy bezárt ajtókon hiábazörgés. Hisszük azonban, hogy ezt Sebestyén éppen olyan jól tudja, mint mi, de ha magától jut el e felismerés költői megfogalmazásáig is, az többet fog érni a mi »meggyőzésünknel«. Ezt azért tartottuk szükségesnek kiemelni, hogy világos legyen előttünk, milyen ellentmondásokat tartalmaz Sebestyén költészete és mennyire jellemzőek ezek az ellentmondások munkásságának mostani szakaszára, amikor érzi ugyan, hogy a költőnek részt kell vennie az »új holnap« építésében, azonban nem tud szabadulni attól a felfogástól, amelyet a régi rendszerben alakított ki önmagáról: a kicsiny irodai napszám-béren éldegélő hivatalnok-emberről. Ne mulasszuk el azonban megjegyezni, hogy ezek a versek a maguk nemében, az ilyen életmód és sors visszatükrözésében hitelesek és őszinte, közvetlenül lírát jelentenek.

Stadler Aurél nem első ízben lép a közönség elé kötetben, de azért ezúttal is megkíséreljük néhány szóval jellemezni munkásságának azt a szakaszát, amelyet az itt megjelent versek jeleznek. Az »Őszi stanzák« c. verse alapján induljunk el, amely szerintünk leg-hívebben fejezi ki költészetének alapmotívumát s legfőbb tartalmi sajátosságait. »Szeretem ezt a langyos égderút« — kezdi a verset s tovább is ebben a hangulatban marad, hogy végül megállapítsa: »Mit szeretek és mi megmaradt A dús légvár: az őszi hangulat«. Azért tartjuk a verset legjellemzőbbnek a költő felfogására, mert valóban a »langyos« jelző az, amely erre a költészetre legjobban ráillik. A versek mögött akarva-nem akarva a békés, kiegyensúlyozott

életű kispolgárt látjuk, akinek, ha van is gondja, az is »kiegyensúlyozott«, mint egyik költő mondja »fincm leszűrt, mint az angyalké«. Az ilyen problémák nem szoktak nagy költészetet, vagy nagy költőt teremteni, helyesebben az ilyen problémák nem az emberiség nagy problémái. Nem gondoljuk, hogy a költőnek okvetlenül bohém-életet kell élnie, de minden esetre olyan kérdésekről kell szólnia, amelyek az osztály, a nemzet, illetve az emberiség nagy problémái. Ő azonban poeta doctus, amit néhány formai szempontból sikerült versében be is bizonyít, de jó formaérzékkel kicsiszolt versei úgy hatnak az olvasóra, mint a kirakatban sokáig látható gyönyörű ruha, amelynek az lenne a rendeltetése, hogy ékesítse azt, aki magára veszi, de sohasem ékesít senkit, mert nem veszi senki magára.

Urbán Jánost csak azért hagytuk az ismertetés végére, mert a kötet ábc-sorrendjét követtük. Ez a sorrend azonban semmi esetre sem jelenthet értékelési sorrendet is. Urbán több versének egymás mellett való szemlélésére ezúttal nyílik először alkalmunk, mivel versei eddig még kötetben nem jelentek meg, csak elszórtan folyóiratunk, illetve lapjaink hasábjain. Amint látható, ezt az írást sem szabtuk olyan méretűre, amelyben valóban érdemlegesen lehetne foglalkozni költészetével. A költő így jogosan méltatlankodik, amiért a kritika nem veszi költőszámba s eddig még azt sem mondta meg róla, hogy költő-e, vagy nem. Itt-ott elejtett szavakon kívül róla mást nem olvashattunk, főleg pedig olyan bírálatot nem, amely segítségére lett volna további munkásságában. A mint fentebb említettük, itt sem foglalkozhatunk vele eléggé behatóan, de megkísérelünk néhány megállapítást. Először is azt szögezzük le, hogy költőnek tartjuk — még pedig önképző, de fejlődő

költőnek, akiben éppen elég — sőt néha kissé sok — szerénység van ahhoz, hogy szükségesnek találja az önképzést. Tudatában van annak, hogy még sokat kell tanulnia. Nekünk azonban azt is le kell szögeznünk, hogy ő már eddig is igen jó eredménnyel képezi önmagát és eddig is igen sokat megtanult, sokat fejlődött. Ez a törekvése és tanulásvágya további fejlődésének legfőbb záloga. Ahhoz, hogy líráján minél több hűrt szólaltasson meg, minél nagyobb hangterjedelmel énekeljen, szüksége volna kissé több önbizalomra, több bátorságra, hogy közvetlen lírai mondanivalóját, egészen egyéni érzelmeit is megszólaltassa.

Őt — mint ismeretes — elsősorban a munkásosztály problémái érdeklik s ezeket igyekszik kifejezni verseiben. Mondanivalóiához még láthatóan keresi a megfelelő formát s talán éppen ez jellemzi munkásságának mostani szakaszát. Mivel főleg a munkásosztályról és a munkásosztálynak ír, az ehhez megselelő egyszerű formákat keresi. Ebben azonban nem mindig éri el célját; megesik, hogy néha éppen az egyszerűsége való törekvés miatt lesz egy-egy verse darabos, zökkenős. Hisszük azonban, hogy mondanivalója számára meg fogja találni a megfelelő formát is, amelyet jó úton keres. Erre a hitre eddigi eredményei, s a kötetben megjelent versei jogosítanak fel bennünket.

Zákány Antal versei zárják le a kötetet. Talán nem is lehet az ő költészetéről ítéletet mondani ilyen szűk keretek között, ezért — mint eddig is — véleményt mondunk csupán, a nélkül, hogy egész költészetét részletesen elemeznénk és állításainkat elméleti tételekkel támasztanánk alá. Véleményünket szinte kizárólag a kötetben megjelent versekre alapozzuk. Mondjuk meg végre nyíltan, hogy — legalább is szerintünk — helytelen irányban halad. Versei olvasása

közben gyakran fárasztóan nehéz probléma elé állít bennünket az, hogy egy-egy igen homályos kifejezését megértsük, gondolatmenetét kövessük. Ő talán azt fogja válaszolni erre, hogy gondolkodtatni akar bennünket. Mi azonban, ha gondolkodó embereknek tartjuk is magunkat, nem azon szeretünk versolvasás közben gondolkodni, hogy mit is jelenthet egy-egy kifejezés, hova is tartozhat egy-egy szó. Tartalmi problémát várunk tőle, ha megoldatlanul is. Azt szeretnénk tehát, ha a tartalom lenne a probléma, nem pedig a tartalom megértése. Azt akartuk ezzel mondani, hogy a nagy költők legfőbb ereje nem abban van, hogy nehezen érthető módon tárnak elénk bizonyos problémákat, hanem ellenkezőleg: abban, hogy bizonyos valóban komplikált helyzeteket, vagy problémákat könnyen érthetővé, világossá tesznek. Zákánynak is arra kell törekednie, hogy tudását, mély átérzéseit minél egyszerűbb és kézzelfoghatóbb módon — tehát a művészet eszközeivel tegye a jugoszláviai magyar olvasóközönség közkincsévé.

Befejezésül állapítsuk meg, hogy a kötet jelentősége abban van, hogy kifejezi és rögzíti a szubotici magyar költők fejlődésének egyik szakaszát, tehát a jugoszláviai magyar irodalom fejlődésének vizsgálatánál sem lehet soha figyelmen kívül hagyni. Ez az ismertetés meg sem kísérelte e kötet helyét és értékét megjelölni a jugoszláviai magyar irodalomban. Csupán ismertetni akart néhány erény és néhány hiba illetve fogyatékoság kiemelésével. Állítjuk, hogy a szubotici költők kezdeményező példája figyelemre, sőt dicséretre méltó, s hisszük, hogy a közönség is megérti, hogy Vajdaság fiai, a néphez hű költők szólnak benne Jugoszlávia magyar dolgozóihoz.

J u h á s z G é z a